

ИМА ИЗВЕСТНА СВОБОДА ПРИ ЧЛЕНУВАНЕТО

Проф. Владко Мурдаров

Когато през 1945 година Министерският съвет приема Наредбата закон за тъй наречения отечественофронтovski правопис, според която трябва да отпадне правилото за употребата на пълния и непълния член при имената от мъжки род, академик Александър Теодоров-Балан обикаля до последния момент от човек на човек министрите и успява да ги убеди да го запазят. Заради това ако днес в обществото ни наистина се наложи идеята за отстраняването на въпросното правило, промяната не може да бъде направена по решение и предложение на отделни хора, а трябва да се извърши от Народното събрание, след като приемането му е станало със закон.

Лично аз обаче съм от застъпниците на идеята, че правилото за употребата на пълния и непълния член трябва да продължава да съществува. Основната причина е, че за мене неговото прилагане говори за степента на грамотност на човека и за неговата езикова дисциплина. И дори за начина му на мислене. И не е толкова съществено, че правилото е било създадено изкуствено преди много години, както специално изтъкват в мотивите си противниците му. След като отдавна е посочен елементарният механизъм с използване на местоимението *той*, за да се провери как трябва да се членува дадено име в изречението, той просто трябва да се овладее, за да се прилага.

Хрумването за отмяна на правилото трябва да се разглежда и в общ план, защото не бива да се забравя, че за националния книжовен език най-важна характеристика са правилата, нормите. Ако те, под влияние на недостатъчната грамотност на някои, бъдат отменени, тогава изобщо няма да може да се говори за книжовен език.

Разбира се, колебанията при прилагане на конкретното правило са преди всичко при оформянето на текстове според изискванията на писмената книжовна реч. При устната книжовна реч положението е малко по-различно. Общо може да се каже, че там правилата дават известна свобода. Това означава, че когато името трябва да бъде употребено с пълен член в писмената реч, в устната се допуска употребата и на пълен, и на непълен член, без това да се смята грешка. Затова в изречението „Романът се посреща от всички с голям интерес“, оформено според изискванията на писмената реч с пълен член, в устната реч името романът може да се употреби и с пълен, но и с непълен член – романа. Същото се отнася и до случаи като „Очаква се докладът да бъде внесен за обсъждане до понеделник“, където може да се каже и докладът, и доклада. Така е и при по-елементарни изречения като Стефан е отличникът на класа, в което отличникът може да се изговори с пълен или непълен член.

Когато името трябва да бъде употребено в писмената реч с непълен член обаче, според правилата в устната не бива да се допуска използването на пълния член. Затова в изречението „Премиерът призова парламента да разгледа внимателно всички мерки срещу отвлеченията“, името може да бъде употребено само с непълен член. Използването му с пълен член – парламентът, което се допуска от някои поради представата им, че така поставят едва ли не логическо ударение върху думата, обаче е грешка. Същото важи и за случаи като „Делегацията беше приета от президента на страната“, където съществителното президента трябва да се изговори само с непълен член.

Както личи, при членуването на имената в устната книжовна реч се допуска относителна свобода. Това може да създаде лъжливото впечатление, че сякаш е направена първата крачка към отмяната на строгото правило при писане. Всъщност свободата при говорене е наложена преди всичко от масовата речева практика, но посоченото ограничение при употребата на непълния член е доказателство, че съществена промяна при общото правило, според мене, не бива да се очаква.